

הוראת השפה הערבית בחינוך העברי

כתיבה: אתי וייסבלאי | אישור: יובל וורגן

עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

תאריך: כ"ב בשבט תשפ"ב, 24 בינואר 2022

סקירה

תוכן העניינים

1	תמצית.....	
3	1.1	רקע – מקומה של הוראת הערבית בחינוך העברי.....
6	1.1	הצעות חוק בנושא הוראת ערבית בחינוך העברי.....
7	2	הוראת ערבית בחינוך היסודי.....
9	2.1	היקף הוראת הערבית בחינוך היסודי.....
10	3	הוראת ערבית בחטיבת הביניים.....
10	3.1	היקף הוראת הערבית בחטיבות הביניים.....
12	4	הוראת ערבית בחטיבה העליונה.....
14	4.1	ניגשים לבחינת הבגרות בערבית.....
16	5	מורים לערבית בחינוך העברי.....
18	5.1	הכשרת מורים לערבית בחינוך העברי.....
20	5.2	מחסור במורים לערבית.....
22		נספח 1: תלמידים שניגשו לבחינות בגרות בערבית, 2010–2020.....
22		נספח 2: נתונים על הוראת ערבית בחינוך העברי בערים מעורבות.....

תמצית

השפה הערבית היא שפה זרה שחובה ללמדה במערכת החינוך העברית. עם זאת, לימודי החובה של השפה הערבית מוגבלים לכיתות חטיבת הביניים בלבד, ואין חובה ללמד את השפה בחינוך היסודי ובחטיבה העליונה. המסמך שלהלן נכתב לבקשת חבר איימן עודה, חברת הכנסת רות וסרמן-לנדה וחבר הכנסת מוסי רז לקראת ציון יום השפה הערבית בכנסת ב-25 בינואר 2022. במסמך מוצגים מידע ונתונים על הוראת השפה הערבית בחינוך העברי בשלבי החינוך השונים; מוצגת מדיניות משרד החינוך בתחום זה והתפתחויות שחלו בה; מובאים מידע ונתונים על מורים לערבית בחינוך העברי ועל הכשרת מורים ונדונים אתגרים וחסמים מרכזיים בתחום זה.

בין הממצאים המפורטים במסמך:

- ❖ מדיניות משרד החינוך בדבר הוראת השפה הערבית בחינוך העברי, נסמכת על הוראות חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 ועל חוזרים אחדים. מדיניות זאת מגדירה את השפה הערבית כשפת חובה במערכת החינוך ומדגישה את החשיבות ואת היתרונות לתלמידים דוברי עברית בלימודי ערבית.
- ❖ עם זאת, הוראת השפה הערבית במערכת החינוך נתקלת בחסמים ובאתגרים ניכרים הקשורים בתפיסות כלפי השפה הערבית ובאופן ההוראה שלה. רמת הידע בשפה הערבית בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל נמוכה. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2011 לכ-11.5% בלבד מן האוכלוסייה היהודית בישראל יש ידע בשפה הערבית.
- ❖ בעשור האחרון הונחו על שולחן הכנסת הצעות חוק רבות לקידום הוראת הערבית בחינוך העברי. באחת מהצעות אלה – הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימוד עברית וערבית), התשע"ה-2015 – ביקשו המציעים לקבוע חובת הוראת השפה הערבית והערבית בכל מוסד חינוך רשמי החל מכיתה א'. הצעת החוק התקבלה בהצבעה בקריאה טרומית, ונדונה בוועדת החינוך של הכנסת, אך לא קודמה להצבעה בקריאות נוספות.
- ❖ בשנת 2018 פרסם משרד החינוך חוזר מנכ"ל עדכני בדבר הוראת השפה הערבית. על פי הוראות משרד החינוך אף כי השפה הערבית מוגדרת כשפת לימוד חובה במערכת החינוך, בתי הספר בחינוך העברי מחוייבים להוראת השפה הערבית בחטיבת הביניים בלבד.
 - **בחינוך היסודי** לימודי ערבית מדוברת הם תוכנית רשות בכיתות ה' ו-ו'. בתי הספר יכולים ללמד את התוכנית כחלק מן השעות המוקצות לבחירה בהעשרה בתוך מערכת השעות של בית הספר. מאז שנת 2018 נלמדת הערבית בחינוך היסודי על פי תוכנית לימודים של משרד החינוך. על פי נתוני משרד החינוך **בשנת הלימודים תשפ"ב (2021/2022) נלמדת השפה הערבית ב-191 בתי ספר יסודיים בחינוך העברי**; ולפי משרד החינוך לפני עשור השפה הערבית נלמדה ב-220 בתי ספר יסודיים. כן נמסר כי כ-70% מן המורים המלמדים ערבית בחינוך היסודי העברי הם ערבים.

○ **בחטיבות הביניים** מחוייבים בתי ספר בחינוך העברי ללמידה בהיקף השווה לשלוש שעות שבועיות של שפה זרה שנייה – ערבית או צרפתית – במשך שלוש שנים. הוראות משרד החינוך מאפשרות גמישות בחלוקת השעות בין שכבות הגיל. על פי נתונים שנמסרו ממשרד החינוך **בשנת תשפ"ב (2021/2022) למדו ערבית כ-140,000 תלמידים ב-379 חטיבות ביניים** (בחינוך הממלכתי העברי יש כ-580 חט"ב ובהן כ-215,00 תלמידים). **אגף הבקרה במשרד החינוך, שהוא הגורם שתפקידו לבדוק את עמידת בתי הספר בכללים שעניינם שעות הוראה, לא עורך כיום בקורות בחטיבות הביניים.**

○ **בחטיבות העליונות ערבית לא נכללת בין מקצועות החובה לבגרות בחינוך העברי והיא מקצוע בחירה, הנלמד ברמה של 5 יחידות לימוד.** בתי הספר רשאים לבחור ללמד יחידה אחת מתוכן בערבית מדוברת. נוסף על כך בתי ספר יכולים ללמד ערבית או איסלאם כמקצוע להשכלה כללית.

○ **הנתונים על הניגשים לבגרות בערבית בחינוך העברי מעידים כי בשנת הלימודים תש"ף (2019/2020) ניגשו לבחינת בגרות בערבית 2,670 תלמידי החינוך העברי, ובהם 2,461 תלמידים בחינוך הממלכתי ו-209 תלמידים בחינוך הממלכתי-דתי.** שיעור התלמידים שניגשו לבחינת בגרות בערבית ירד מ-5.6% מהתלמידים שניגשו לבגרות בחינוך העברי בשנת 2010, ל-3.7% מהם בשנת 2020. הירידה בשיעור הניגשים לבגרות בערבית בחינוך העברי קשורה לביטול האפשרות לגשת לבגרות בערבית ברמת יחידת לימוד אחת ושלוש יחידות לימוד, שהביאה לגריעת תלמידים אלה מן התלמידים הניגשים לבגרות בערבית, ללא גידול מקביל במספר התלמידים, הניגשים לבגרות בערבית ברמת חמש יחידות לימוד.

❖ על פי נתונים שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפיקה לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת **בשנת 2021 לימדו בבתי הספר בחינוך העברי 1,306 מורים לערבית, ובהם 406 מורים ערבים.** בעשור האחרון מספר המורים הערבים לערבית בחינוך העברי הוכפל ומספר המורים היהודיים נשאר כמעט ללא שינוי. בחינוך היסודי גדל שיעור המורים הערבים מכ-60% מן המורים ב-2011 ל-70% מהם ב-2021. בחינוך העל-יסודי שיעור המורים הערבים קטן יחסית (25.7% מן המורים בחטיבת הביניים ו-9.6% בחטיבה העליונה), אך הוא הולך ועולה בשנים האחרונות.

❖ בדוחות שפורסמו בשנים האחרונות פורטו בעיות קשות בהכשרת מורים לערבית, ובהן מיעוט תלמידים במסלולים להוראת ערבית כשפה שנייה; היעדר הכשרה בהוראת ערבית מדוברת וחוסר התאמה בין ההכשרה לבין ההוראה בתכניות הלימודים במערכת החינוך. יתר על כן, צוין כי יש מחסור חריף במורים לערבית, ובפרט במורים שיש להם הכשרה להוראה בערבית מדוברת. אחד הפתרונות המקודמים בעניין זה הוא עידוד שילוב מורים לערבית, שהם ערבים, בחינוך העברי.

1. רקע – מקומה של הוראת הערבית בחינוך העברי

השפה הערבית שפתם של כחמישית מאוכלוסיית מדינת ישראל, המוגדרת על פי החוק כשפה בעלת מעמד מיוחד במדינה. במדיניותו המוצהרת של משרד החינוך יש הכרה בחשיבות הוראת השפה הערבית לתלמידים דוברי עברית וביתרונותיה.

עם מטרות החינוך הממלכתי המנויות בחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953, נמנית מטרה זו: "להכיר את השפה, התרבות, ההיסטוריה, המורשת והמסורת הייחודית של האוכלוסיה הערבית ושל קבוצות אוכלוסיה אחרות במדינת ישראל, ולהכיר בזכויות השוות של כל אזרחי ישראל".

במסמכים ובחוזרים של משרד החינוך, העוסקים בלימודי שפות ולימודי הערבית בבתי הספר בחינוך העברי, מפורטת בהרחבה תפיסת משרד החינוך בנושא זה.

בחוזר משרד החינוך משנת 1996 בנושא מדיניות החינוך הלשוני בישראל מוגדרת תפיסת הוראת השפות במערכת החינוך הישראלית. על פי החוזר "יש חשיבות רבה שבוגרי מערכת החינוך בישראל יהיו בעלי כשירות לשונית במספר רב של שפות". ברקע תפיסה זו עובדת היותה של החברה הישראלית חברה רב-לשונית, קולטת עלייה ומורכבת ממגוון קבוצות הדוברות שפות שונות, וכן הקשרים המתהווים עם המדינות השכנות. בחוזר נקבעו שלושה מעמדות של הוראת שפה במערכת החינוך:

שפת האם – עברית או ערבית. שפת האם היא מקצוע ליבה הנלמד בכל שכבות הגיל והמגזרים להקניית כשירות לשונית ברמה הגבוהה ביותר.

שפה לוקלית – עברית לדוברי ערבית וערבית לדוברי עברית.

שפה גלובלית – אנגלית הנלמדת כשפה זרה שנייה או צרפתית, שיכולה להחליף את הערבית או האנגלית כשפה זרה שנייה או להילמד בנוסף להן.¹

על פי חוזר המנכ"ל של משרד החינוך בנושא [לימודי הערבית בבתי הספר במגזר היהודי](#) משנת 2018:

- ידיעת השפה הערבית היא בעלת ערך רב לכל אזרח במדינת ישראל.
- השפה הערבית פותחת צוהר להבנת תרבות האיסלאם ולהבנת עמי האזור.
- לימוד שפה זרה מעורר מודעות לטבעה של השפה, מאפשר לעמוד על ההבדלים בין שפות ומעמיק את הבנת שפת האם של הלומדים.

נוסף על כך, בתוכנית הלימודים של משרד החינוך בחינוך היסודי מצויין כי הקירבה והדמיון בין השפות העברית והערבית עשויים להקל על התלמידים דוברי עברית ברכישת שפה שימושית נוספת, שתסייע להם להעמיק את התקשורת עם דוברי הערבית, להכיר את תרבותם וליצור גשר

¹ משרד החינוך, מדיניות החינוך הלשוני בישראל, חוזר מיוחד, כ"ו בניסן התשנ"ו, 15 באפריל 1996.

בין יהודים לערבים. הודגש כי לימוד השפה הערבית בגיל מוקדם מטפח סובלנות כלפי שונות ומבטל דעות קדומות. יתר על כן, הוא מאפשר ללומד להגיע לשליטה טובה יותר בשפה, שכן לימוד שפה מחייב אימון רב לאורך שנים, עקיבות ורציפות, הוא מזרז את קליטת השפה והמבטא בהשוואה ללימוד בגיל מבוגר יותר, ומקנה ביטחון עצמי רב יותר בשימוש בה.²

יש מחקרים המעידים כי לימודי השפה הערבית יכולים להביא לשיפור עמדות כלפי האוכלוסייה הערבית ותרבותה, ויכול לסייע ביצירת קשרים אישיים וחברתיים.³ נוסף על כך, תלמידים שלמדו ערבית מדוברת הביעו יחס חיובי יותר כלפי השפה, התרבות והאוכלוסייה הערבית מאשר תלמידים שלא למדו ערבית מדוברת.⁴ במחקר הערכה שבוצע על תוכנית "יא סאלם" להוראת ערבית בחינוך היסודי (ראו הרחבה בסעיף 3 להלן) נמצא כי התוכנית הביאה לשינוי לטובה בעמדותיהם של התלמידים כלפי הערבים בישראל ולהפחתת היחס הסטראוטיפי כלפיהם.⁵

עם זאת, נטען כי הוראת השפה הערבית נתקלת בקשיים ניכרים הקשורים ביחסים בין האוכלוסייה היהודית לאוכלוסייה הערבית במדינת ישראל ובסכסוך היהודי-ערבי ככלל. עוד נטען לעיתים כי מעמד השפה הערבית מושפע מכך שהיא נתפסת כשפת האויב, ומן המעמד הנמוך של תושבי ישראל הערבים, וכי עיקר המוטיבציה לרכישת ידע בערבית נובע מנימוקים צבאיים וביטחוניים המשפיעים גם על תוכניות הלימודים ועל האופן שבו השפה נלמדת.⁶

בהקשר זה ראוי לציין כי **ידיעת השפה הערבית בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל נמוכה מאוד**. בשנת 2011 בדקה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את נושא ידיעת השפות במסגרת הסקר החברתי שנערך באוכלוסיית בני 20 ומעלה. על פי ממצאי הסקר לכ-11.5% מן היהודים בישראל יש ידע כלשהו בערבית; בעבור כרבע מהם ערבית היא שפת האם. כ-64% מן היהודים בישראל וכ-91.5% מן הערבים סבורים כי חשוב שהשפה הערבית תילמד כמקצוע חובה בבתי הספר.

בשנת 2021 בדקה הלמ"ס בשנית נושא זה והממצאים צפויים להתפרסם במהלך שנת 2022.⁷ סקר נוסף שממצאיו פורסמו בשנת 2015 מצא כי בממוצע כ-10% מן היהודים בישראל טוענים שיש להם ידע טוב בערבית, וכ-17% טוענים שהם מבינים את השפה או מסוגלים לנהל בה שיחה.

² משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף שפות, הפיקוח על הוראת הערבית ועולם הערבית והאסלאם, תוכנית הלימודים בערבית לבתי הספר היסודיים הממלכתי והממלכתי-דתי, 2020.

³ Ofra Inbar, Smadar Donitsa-Schmidt and Elana Shohamy, "Students' Motivation as a Function of Language Learning: The Teaching of Arabic in Israel," in Zoltan Dornyei and Richard Schmidt (Eds.), *Motivation and Second Language Acquisition*, Honolulu: University of Hawai'i at Manoa, 2001.

⁴ Dvora Dubiner, "The Impact of Incipient Trilingualism on the Socio-Affective Development of Jewish Elementary School Children in Israel," *The Journal of Multilingual and Multicultural Development* 31(1), 2010.

⁵ אורית בנדס-יעקב, תוכנית הלימודים "יא סאלם" מחקר הערכה, מכון הנרייטה סאלד, נובמבר 2013.

⁶ יהודה שנהב ואחרים, ידיעת ערבית בקרב יהודים בישראל: דוח, אוניברסיטת תל אביב, מכון ון ליר, ירושלים, 2015; ינתן מנדל, שפה מחוץ למקומה: אוריינטליזם, מודיעין והערבית בישראל, מכון ון ליר, ירושלים, 2020.

⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הסקר החברתי 2011, לוח 32 – בני 20 ומעלה לפי עמדות לגבי השפה העברית והשפה הערבית ולפי תכונות נבחרות, מחולל לוחות.

מניתוח הממצאים אפשר לראות כי יוצאי ארצות ערב שולטים יותר בשפה הערבית וכי ההבדלים בשליטה בשפה אף קשורים להשתייכות בן-דורית. בקרב בני הדור הראשון של יוצאי ארצות ערב כ-26% דירגו את רמת הידע שלהם בערבית כגבוהה, בקרב בני הדור השני – 14% ובקרב בני הדור השלישי – 1.3%.⁸

הוראת השפה הערבית בחינוך העברי היא נושא לעיסוק מחקרי רב ולדיון ציבורי רחב. בעשור האחרון פורסמו כמה דוחות מקיפים בתחום זה:

הוראת הערבית מניין ולאן?

בשנת 2012 פרסמה היוזמה למחקר יישומי בחינוך באקדמיה הלאומית למדעים דוח על הוראת הערבית בחינוך העברי: "הוראה הערבית מניין ולאן?" (להלן: דוח היוזמה למחקר יישומי בחינוך העברי, 2012). הדוח נכתב על ידי צוות מומחים מתנדבים שהתכנס לבקשת משרד החינוך כדי לעצב מדיניות משופרת בנושא לימודי הערבית בחינוך העברי. בסקר נסקרו היבטים שונים של הוראת השפה הערבית בחינוך העברי ובהם: מעמדה של השפה הערבית כמקצוע לימודי; הכשרת המורים לערבית; הוראת ערבית ספרותית מול ערבית מדוברת; משך הלימודים ועוד. הכותבים סיכמו את עיקרי התובנות שלהם, ובכללן:

- יש צורך בהגדרת מטרה ברורה להוראת השפה הערבית בחינוך העברי, לרבות המיומנויות הנדרשות מן התלמידים בסיום הלימודים;

- עידוד מוסדות ומסלולים להכשרת מורים לערבית תוך קביעת סטנדרטים אחדים בתחום;

- בדיקת אפשרות לשילוב מורים ערבים בחינוך העברי בקנה מידה רחב, לאחר הכשרה מתאימה;

- שינוי מעמד המקצוע באמצעות קביעת חובת בחינת בגרות בהיקף של יחידה אחת לפחות, או חובת בחינה פנימית כתנאי לקבלת תעודת בגרות;

- שעות ההוראה המקודשות לערבית במתכונת הקיימת אינן מספיקות כדי להגיע למיומנויות הנדרשות ומומלץ לבחון אותן ולערוך ניסויים בארגון השעות המוקצות באופנים אחרים, כמו לימוד אינטנסטיבי של הערבית במשך תקופה קצרה.

לימוד ערבית בחינוך העברי

עמותת סיכוי פרסמה בשנת 2018 דוח העוסק בחסמים ללימוד ערבית בחינוך העברי (להלן דוח עמותת סיכוי). בדוח נמנים חסמים להרחבת לימודי ערבית בחינוך העברי ובהם: ערבית אינה מוגדרת כשפת ליבה, אלא כשפה זרה שנייה; רוב השעות המיועדות ללימודי ערבית אינן שעות ייעודיות להוראת המקצוע; היעדר מעקב אחר יישום הלמידה של המקצוע; היעדר יעד מוגדר

⁸ יהודה שנהב ואחרים, ידעת ערבית בקרב יהודים בישראל: דוח, אוניברסיטת תל אביב, מכון ון ליר בירושלים, 2015.

של שליטה בשפה, המצופה בוגרי מערכת החינוך; חוסר מוטיבציה מצד התלמידים ללמידת השפה הערבית.

מחברי הדוח גיבשו המלצות בתחום מדיניות החינוך הלשוני, פיקוח ובקרה על לימודי הערבית, הכשרת עובדי הוראה והגברת המוטיבציה במטרה להתמודד עם חסמים אלה. בשנת 2021 פרסמה העמותה דוח נוסף העוסק ב**הכשרות מורים להוראת ערבית בחינוך העברי**.

ערבים, יהודים, ערבית: הוראת הערבית בישראל ואתגריה

בשנת 2020 פרסמו מכון ון ליר בירושלים וקרן יוזמות אברהם דוח מחקר שבו תוארו המאפיינים והאתגרים של תחום לימודי הערבית בבתי הספר בחינוך העברי ונוסחו עקרונות מנחים לכתיבת תוכנית לימודים מקיפה שתתפרס לאורך כל שנות הלימוד, שמטרתה הנחלת השפה הערבית כשפה שנייה לתלמידי בחינוך העברי. במסגרת הדוח נכלל מחקר שנערך בקרב תלמידי חטיבות ביניים ותיכונים בחינוך העברי ונבחנה בו חווייתם בשיעורי הערבית כתלמידים.

1.1 הצעות חוק בנושא הוראת ערבית בחינוך העברי

בעשור האחרון הונחו על שולחן הכנסת הצעות חוק רבות לקידום הוראת הערבית בחינוך העברי, שהוגשו על ידי חברי כנסת משני קצוות הקשת הפוליטית.⁹

אחת מבין הצעות אלה היא הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימוד עברית וערבית), התשע"ה–2015 (פ/1637/20) שהוגשה על ידי חברי כנסת מן הקואליציה ומן האופוזיציה בכנסת ה-20.¹⁰ על פי הצעת החוק, לסעיף 4 בחוק חינוך ממלכתי העוסק בתוכנית הלימודים וקביעת ספרי לימוד, תתווסף הוראה הקובעת כי "בכל מוסד חינוך רשמי יילמדו השפות הערבית והעברית החל מכיתה א".

בדברי ההסבר להצעה צוין כי: "מאחר שהשפה היא שער לתרבות, החלת השפות הרשמיות של אזרחי ישראל צריכה להיות מטרה ראשונה במעלה, במיוחד במערכת החינוך, שכן היא מאפשרת לתלמיד ולאזרח להבין את הזולת. ידיעת שפתו של האחר היא בסיס להבנה וכבוד הדדיים, הנדרשים לנוכח המצב הקיים בארץ והיא אמצעי הכרחי להכרת התרבות והקודים החברתיים של האזרחים הערבים. [...] ידיעת השפה והיכולת לתקשר בין אנשים שונים, יכולה להגביר את תחושת הביטחון ולהוות גשר בין אנשים".

⁹ ראו: הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימוד שפה ותרבות ערבית), התשפ"ב–2021 (פ/2697/24); הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימוד ערבית), התשפ"א–2021 (פ/2027/24); הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימוד עברית וערבית במוסדות חינוך תיכוניים), התש"ף–2020 (פ/1744/23). יש הצעות חוק זהות שהוגשו בכנסת הנוכחית ובכנסות קודמות.

¹⁰ יוזמי הצעת החוק היו חבר הכנסת אורן חזן וחבר הכנסת יחיאל חיליק בר והצטרפו אליה חברי כנסת רבים, ובהם: מכלוף מיקי זוהר, טלי פלוסקוב, יוסי יונה, מיקי לוי, יעל גרמן, רויטל סויד, מיכל בירן, איתן כבל, רועי פולקמן, דוד אמסלם, עיסאווי פריג', איילת נחמיאס ורבין, תמר זנדרברג, אילן גילאון, איציק שמולי, קסניה סבטלובה, ענת ברקו, אחמד טיבי, מירב בן ארי, ירון מזוז, נורית קורן, מרב מיכאלי. הצעה זו אוחדה עם ארבע הצעות דומות נוספות, שהוגשו בכנסת ה-20.

ההצעה הונחה על שולחן הכנסת ביוני 2015 וב-26 באוקטובר 2015 הועלתה לדין בוועדת השרים לענייני חקיקה. הוועדה החליטה לתמוך בחוק לקריאה טרומיתתוך התנייה שלאחר הקריאה הטרומית ההצעה תוחזר לדין בוועדת השרים לחקיקה.

ב-28 באוקטובר 2015 הצעת החוק עברה בקריאה טרומית במליאת הכנסת והועברה לטיפול ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת. הוועדה דנה בהצעת החוק ביולי 2017. במסגרת הדיון מסרו נציגי משרד החינוך כי המשרד רואה קושי בקביעה בחקיקה של תוכני לימוד ותוכניות לימודים, ובפרט בכיתות מסוימות. יושב-ראש הוועדה, חבר הכנסת יעקב מרגי ביקש מנציגי המשרד לחזור לוועדה עם נוסח שיביא לידי ביטוי את ההשקפות בדבר החשיבות של לימודי ערבית בחינוך העברי, שהוצגו בדיון על ידי משרד החינוך והמזיעים, מבלי לפגוע בעצמאות הפדגוגית של משרד החינוך.¹¹ **בפועל, מאז לא נערך דיון נוסף בהצעת החוק והנושא לא קודם.**

2. הוראת ערבית בחינוך היסודי

בחוזר המנכ"ל העדכני של משרד החינוך בדבר [לימודי הערבית בבתי הספר במגזר היהודי](#) משנת 2018 נקבע כי בכיתות ה'ו' בבתי הספר היסודיים אפשר ללמד את **השפה הערבית הדבורה**.

תוכנית הלימודים לבתי הספר היסודיים פורסמה בשנת 2016 ועודכנה בשנת 2020. על פי כותבי התוכנית, היא "מתמקדת בשיח בערבית מדוברת בנושאים שונים ובהכרת התרבות הערבית, וחושפת את הלומדים לאותיות ולמילים בערבית. [...] שמה דגש על הבעה בעל פה, במטרה להגביר את המוטיבציה של הלומדים הצעירים ללמוד את השפה הערבית, לטפח בהם את אהבת השפה ואת הסובלנות כלפי דוברי שפות אחרות, ולא פחות מכך: להכין אותם לקראת המשך לימודי הערבית בחטיבת הביניים".

הם ממליצים להקדיש ללימודי הערבית 2-3 שעות שבועיות בכל שכבת גיל.¹² נוסף על כך, המשרד פרסם רשימה ובה ספרי לימוד וחומרי למידה מתאימים.¹³

לימודי הערבית בחינוך היסודי הם לימודי בחירה. במערכת השעות המחייבת לחינוך היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי העברי לא הוקצו שעות ייעודיות ללימודי ערבית. אפשר ללמוד ערבית כחלק מן השעות המוקצות לבחירה והעשרה בתוך מערכת השעות

¹¹ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [הצעת חוק חינוך ממלכתי \(תיקון – חובת לימוד עברית וערבית\)](#), התשע"ה-2015, פרוטוקול הדיון, 11 ביולי 2017.

¹² משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף שפות, הפיקוח על הוראת הערבית ועולם הערבית והאסלאם, תוכנית הלימודים בערבית לבתי הספר היסודיים הממלכתי והממלכתי-דתי, 2020.

¹³ ראו באתר משרד החינוך, [הקטלוג החינוכי](#), כניסה: 16 בינואר 2022.

המחייבת.¹⁴ עם זאת, במסמך שבו מוסדרת מערכת השעות וארגון הלמידה בבית הספר היסודי מוזכרים מקצועות בחירה והעשרה אחרים, ובהם: קוד ורובוטיקה, חינוך פיננסי, שחמט וחקלאות, אך לא מוזכרת הוראת הערבית.¹⁵

ראשית הוראת הערבית בבתי הספר היסודיים בתוכניות לימודי ערבית שהופעלו בסיוע גורמים חיצוניים, ובהן תוכנית "יא סלאם", שפותחה בסיוע יוזמות אברהם, ותוכנית "בואו נדבר" במכון מרחבים. במסגרת תוכנית "יא סלאם" נלמדת השפה הערבית בבתי הספר על ידי מורים ערבים בעלי תעודה הוראה לערבית, שהוכשרו להוראה בבתי ספר בחינוך העברי וקיבלו תמיכה וליווי כחלק מן התוכנית. בדוח היוזמה למחקר יישומי בחינוך משנת 2012, נמסר על ידי משרד החינוך כי בשנת 2011 אימץ המשרד את תוכנית "יא סלאם", וקיבל החלטה שהיא תילמד כמקצוע חובה בכל בתי הספר של החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי במחוז צפון, בשאיפה להרחיבה לכל בתי הספר היסודיים בארץ.¹⁶

בדיון בוועדת החינוך בשנת 2017 דיווחו נציגי משרד החינוך על פיתוח תוכנית של המשרד להוראת ערבית בחינוך היסודי ולהכשרת מורים להוראת התוכנית והודיעו כי החל משנת הלימודים הבאה, תשע"ח, כל בתי הספר שבהם לימדו ערבית במסגרת תוכניות פרויקטים שונים ילמדו לפי תוכנית משרד החינוך.¹⁷ על פי נציגת יוזמות אברהם תוכנית "יא סלאם", שהופעלה משנת 2005, הגיעה לכ-200 בתי ספר יסודיים. בשנת 2018 עברה התוכנית להפעלה מלאה של משרד החינוך, באמצעות מורים לערבית המועסקים בבתי הספר מטעם המשרד. בשנים שחלפו מאז לא פעל משרד החינוך להרחיב את התוכנית והיא נתקלת בחסמים רבים, ובהם: קושי בגיוס מורים, שכן רוב מסלולי ההכשרה להוראה מכשירים מורים להוראת ערבית ספרותית ולא ערבית מדוברת; היעדר ליווי הנדרש למורים ערבים המלמדים בבתי ספר בחינוך העברי, כדי להשתלב בצוות המורים במשרד וחוסר רצף בין לימודי הערבית בחינוך היסודי ללימודים בחינוך העל-יסודי, שמונע מן הלמידה להיות אפקטיבית.¹⁸

ממשרד החינוך נמסר כי מנהלי מחוזות צפון, חיפה ומרכז מעניקים שעות לבתי ספר יסודיים לצורך לימוד ערבית. ביתר המחוזות, אין הקצאת שעות ייעודית לצורך לימודי ערבית.¹⁹ משיחה

¹⁴ בחינוך הממלכתי לפחות חמש שעות שבועיות בכיתות א'-ב' ו-4 שעות בכיתות ג'-ו'; בחינוך הממלכתי-דתי: שלוש שעות בכיתות א'-ב', שתיים בכיתה ג' ושעה אחת בכיתות ד'-ו'. יש להדגיש כי הקצאה זו היא הקצאת שעות התקן המינימלית וכי בכיתות רבות ניתנת תוספת שעות מעבר לשעות התקן, מסיבות שונות: כיתה גדולה, סל טיפוח, יום חינוך ארוך ועוד.

¹⁵ משרד החינוך, [ארגון הלמידה-יסודי](#), ט"ז בסיוון תשפ"א, 27 במאי 2021. [במתווה פדגוגי לשנת הלימודים תשפ"ב](#), אוגוסט 2021, שפורסם לקראת שנת הלימודים זו, יש הפניה למסמך זה לעניין ארגון הלמידה וגמישות פדגוגית בבית הספר.

¹⁶ אלה לנדאו-טסרון ואחרים (עורכים), [הוראת הערבית מניין ולאן? דוח ממפגשים לימודיים](#), היוזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, אפריל 2012. עמ' 47.

¹⁷ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [הצעת חוק חינוך ממלכתי \(תיקון – חובת לימוד עברית וערבית\)](#), התשע"ה-2015, פרוטוקול הדיון, 11 ביולי 2017.

¹⁸ מאי ערו, מנהלת תחום שפות, קרן יוזמות אברהם, שיחת טלפון, 18 בינואר 2022.

¹⁹ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022.

עם נציגת הפיקוח על הוראת הערבית במחוז צפון מתברר כי לפני כעשור החליטה מנהלת המחוז לחייב את כלל בתי הספר הממלכתיים בלימודי ערבית בכיתות ה'ו', בהיקף של שתיים בשבוע. בשנים הראשונות קיבלו בתי הספר המלמדים ערבית חצי מן השעות הנדרשות כתוספת שעות מן המחוז, אולם כיום הם מקצים את השעות הנדרשות מתוך שעות התקן המוקצות לכל בית ספר. במקרים נקודתיים, שבהם בתי הספר מתקשים בכך, הם מקבלי את השעות מן הסל המחוזי. לדבריה, כמעט כל המורים המלמדים ערבית בחינוך היסודי במחוז הם דוברי ערבית כשפת אם.²⁰

2.1 היקף הוראת הערבית בחינוך היסודי

על פי נתונים שהועברו מן הפיקוח על הוראת הערבית במשרד החינוך לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **בשנת הלימודים תשפ"ב (2021/2022) לימדו ערבית 191 בתי ספר יסודיים**.²¹ לא נמסרו נתונים על היקף לימודי הערבית בשנים קודמות. נציין כי בדיון קודם בכנסת, לפני כחמש שנים, מסרו נציגי משרד החינוך כי בשנת 2017 למדו ערבית 29,000 תלמידים בחינוך היסודי, ב-220 בתי ספר.²² נתון דומה הוצג במסגרת דוח של היוזמה למחקר יישומי בחינוך, 2012. על פי המידע המוצג בדוח, המבוסס על דבריה של מפמ"ר ערבית במשרד החינוך, סיגלית שושן, בשנת הלימודים תשע"ב למדו ערבית בכ-800 כיתות ב-220 בתי ספר יסודיים, כ-23,000 תלמידים. לימודים אלה היו במסגרת התוכנית "יא סלאם", ולימדו כ-800 מורים.²³

מנתונים אלה נראה כי למרות הצגת תוכנית הלימודים החדשה והודעת משרד החינוך על כוונתו לקידום לימודי ערבית בחינוך היסודי, מספר בתי הספר היסודיים, שבהם למדו ערבית בפועל לא גדל בעשור האחרון. לפי משה זעפרני, מנהל אגף שפות במזכירות הפדגוגית, בהיעדר הקצאת שעות ייעודיות ללימודי ערבית בחינוך היסודי, המקצוע נלמד רק במחוזות או בבתי הספר הבוחרים להקצות לכך שעות במסגרת לימודי הבחירה. בשנים האחרונות המשרד פועל לקידום הוראת הערבית המדוברת באמצעות שילוב מורים ערבים בבתי הספר והעברת השתלמויות למורים לערבית, כדי להכשיר אותם בהוראת ערבית מדוברת, לפי תוכנית הלימודים בחינוך היסודי. אולם יש קושי ממשי בגיוס מורים לתחום זה ובפרט בחינוך היסודי.²⁴

²⁰ אורלי נחום, מדריכה מרכזת מחוז צפון, הפיקוח על לימודי ערבית, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 20 בינואר 2022.
²¹ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022.
²² ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימוד עברית וערבית), התשע"ה-2015, פרוטוקול הדיון, 11 ביולי 2017.
²³ אלה לנדאו-טסרון ואחרים (עורכים), הוראת הערבית מניין ולאן? דוח ממפגשים לימודיים, היוזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, אפריל 2012, עמ' 48.
²⁴ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

3. הוראת ערבית בחטיבת הביניים

לימודי החובה של שפה זרה שנייה חלים בחטיבות הביניים בלבד, שבהן מחוייבים בתי הספר ללמידה בהיקף השווה לשלוש שעות שבועיות במשך שלוש שנים של שפה זרה שנייה: ערבית או צרפתית.²⁵

במסמך משרד החינוך המסדיר את ארגון הלימודים בחטיבות הביניים משוייכים לימודי הערבית לאשכול שפות הכולל בסך הכול 21 שעות שבועיות שנתיות על פני שלוש שנים – 12 שעות ללימודי אנגלית ותשע לשפה זרה שנייה (ערבית או צרפתית). הוראות משרד החינוך מאפשרות גמישות בחלוקת השעות בין שכבות הגיל השונות; בתי הספר מחוייבים ללמד אנגלית בכל אחת משכבות הגיל, אך אין הוראה דומה באשר ללימודי השפה הזרה השנייה. כן מאפשרות הוראות משרד החינוך גמישות בחלוקת השעות בתוך האשכול, בתנאי שכל המקצועות יילמדו בהתאם לצרכים של התלמידים. אפשר אפוא להשתמש בחלק מן השעות המיועדות ללימודי שפה זרה שנייה לצורך לימודי אנגלית ולהפך. מתוך השעות המיועדות לשפה זרה, שלוש ניתנות כתוספת לתקן להוראת המקצוע, לבתי ספר המלמדים את השפה בהיקף של שלוש שעות שבועיות – לצורך כך נדרש בית הספר להגיש בקשה למחוז לפי הוראות המשרד.²⁶

3.1 היקף הוראת הערבית בחטיבות הביניים

מנתונים שנמסרו למרכז המחקר והמידע של הכנסת מאגף שפות במזכירות הפדגוגית של משרד החינוך, נראה כי **בשנת תשפ"ב למדו ערבית כ-140,000 תלמידים ב-379 חטיבות ביניים**.²⁷ נציין כי על פי נתוני משרד החינוך, בשנת הלימודים תשפ"א פעלו בסך הכול 579 חטיבות ביניים בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי, ובהן למדו כ-215,000 תלמידים בחינוך הרגיל.²⁸

נראה אפוא כי לימודי ערבית מתקיימים בכשני שלישים מבתי הספר בלבד. מנתונים שנמסרו ממשרד החינוך על בתי ספר שמלמדים צרפתית אפשר ללמוד כי בשנת תשפ"ב למדו צרפתית כ-13,000 תלמידי חטיבת ביניים, שהם כ-6% מכלל תלמידי חטיבות הביניים בחינוך הממלכתי והממ"ד.²⁹ כך שלפי נתונים אלה, בסך הכול כ-70% מתלמידי חטיבות הביניים בחינוך העברי לומדים שפה זרה שנייה.

²⁵ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, [לימודי הערבית בבתי ספר במגזר היהודי](#), כ"ו בתמוז תשע"ח, 9 ביולי 2018.

²⁶ משרד החינוך, [ארגון הלמידה – חטיבת הביניים](#), ט"ז בסיוון תשפ"א, 27 במאי 2021.

²⁷ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022.

²⁸ משרד החינוך, מינהל תקשוב ומערכות מידע, מערכת [במבט רחב](#), כניסה: 5 בינואר 2022.

²⁹ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022.

ניצול שעות התקן המיועדות למקצועות השונים הוא באחריות מנהל המוסד החינוכי, ועליו לדווח על כך למשרד באמצעות מערכת ממוחשבת ייעודית.³⁰ אגף בקרה במשרד החינוך, שהוקם בשנת 2014, מקיים בקרות מדגמיות על היבטים מגוונים בפעילות בתי הספר, לרבות הוראת המקצועות השונים בכל מוסד.³¹ על פי אגף הבקרה, הבקרות האחרונות נערכו בחינוך היסודי ובחטיבה העליונה בלבד, אולם **בחטיבות הביניים לא נערכות בקרות בשלב זה.**³²

בידי משרד החינוך לא מצויים נתונים על פילוח חטיבות הביניים המלמדות ערבית לפי פיקוח, מחוז גיאוגרפי או רשות מקומית. לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, משרד החינוך הפיק נתונים על בתי ספר יסודיים וחטיבות ביניים שבהם מועסקים מורים לערבית בערים מעורבות. אך בעיבוד זה לא היה אפשר להפריד בין בתי ספר בשלבי חינוך שונים, שכן הנתונים שהופקו מתייחסים למורים המועסקים על ידי משרד החינוך. נתוני משרד החינוך בעניין זה מוצגים בנספח למסמך זה.³³

נוסף על כך, אף כי, כפי שהראנו למעלה, בהוראות משרד החינוך בעניין "שעה צבועה" ללימודי שפה שנייה נכתב כי על בתי הספר להגיש בקשה כדי לקבל אותה, לא נתקבלו נתונים ממשרד החינוך בעניין זה. על פי המשרד, ההקצאה היא אוטומטית לבתי הספר המדווחים על שלוש שעות שבועיות להוראת שפה זרה.³⁴

נציין כי בדוח עמותת סיכוי משנת 2018, היעדר המידע על היקף יישום הלמידה של מקצוע הערבית בחטיבת הביניים נמנה עם החסמים המרכזיים בהקשר זה. מצב זה מביא לכך שאי-אפשר לקבוע יעדים להרחבת היקף הלמידה ואי-אפשר לפעול אפקטיבית לגידול מספר לומדי הערבית. על פי מחברי הדוח, חיוני שאגף שפות במשרד החינוך יעקוב בשיטתיות אחר היקף לימודי הערבית ויפרסם את הממצאים.³⁵

על פי מנהל אגף שפות במזכירות הפדגוגית, האגף עוסק בפדגוגיה ולא בפיקוח ובקרה, ואין לו כלים לכפות על בתי ספר את הוראת המקצוע. אם נודע למפקחי האגף על בית ספר שאיננו עומד בכללים שנקבעו להוראת שפות בחטיבת הביניים, המידע מועבר לטיפול הפיקוח הכללי על בית הספר.³⁶

³⁰ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, תקן השעות בבתי הספר היסודיים בחינוך הרשמי בשנת הלימודים התשפ"ב בחינוך הרגיל, 14 ביולי 2021.

³¹ משרד החינוך, פורטל מוסדות חינוך, [בקרת מוסדות חינוך](#), כניסה: 18 בינואר 2022.

³² אלון שרון, מנהל אגף בקרה, מינהל רישוי, בקרה ואכיפה, משרד החינוך, דוא"ל, 19 בינואר 2022.

³³ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, השלמת נתונים בנושא הוראת ערבית בחינוך העברי, 20 בינואר 2022.

³⁴ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

³⁵ מיכל בליקוף, [לימוד ערבית בחינוך העברי – מחסמים לסיכויים](#), עמותת סיכוי, יולי 2018.

³⁶ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

נוסף על כך, בדוח עמותת סיכוי צוין כי על פי הוראות משרד החינוך יש אפשרות לפטור תלמידים לקויי למידה מלימודי ערבית.³⁷ הוראה זאת לא הובאה בחוזר המנכ"ל העדכני של משרד החינוך בנושא לימודי הערבית משנת 2018. על פי משרד החינוך, תלמיד המעוניין לקבל פטור מלימודי ערבית על רקע לקויות למידה נדרש לפנות לפיקוח הכללי על בית הספר. המשרד אינו אוסף נתונים בעניין זה.³⁸

4. הוראת ערבית בחטיבה העליונה

דרישות הסף לקבלת תעודת בגרות בישראל בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי כוללות:

- 5-7 מקצועות חובה³⁹;
- מקצוע חובה או מקצוע בחירה מורחב אחד לפחות ברמת 5 יח"ל, נוסף על מתמטיקה ואנגלית;
- חובת למידה של חינוך גופני, לימודי מבוא למדעים ושני מקצועות להשכלה כללית בהיקף 30 שעות לימוד בשנה לכל מקצוע, בהתאם לתוכנית בית ספרית. מקצועות אלה מוערכים בהערכה פנימית בלבד, ללא הערכה חיצונית.⁴⁰

ערבית אינה נכללת בין מקצועות החובה לבגרות בחינוך העברי והיא מקצוע בחירה שנלמד ברמה של חמש יחידות לימוד. תלמידים הלומדים ערבית לבגרות ברמה של חמש יחידות לימוד לומדים בסך הכול 15 שעות שבועיות לאורך שלוש שנים – כלומר חמש שעות שבועיות שנתיות בכל שנה.⁴¹

נוסף על כך, בתי ספר יכולים ללמד ערבית כמקצוע להשכלה כללית, במסגרת תוכנית לימודים העוסקת בעולם הערבים והאסלאם, או בעולם התקשורת והעיתונות הערבית. תוכניות אלה מיועדות לתלמידי כיתה י', שלמדו ערבית בכיתות ז'-ט', או שלא למדו את השפה.⁴²

נציין כי בשנים 1996-2004 חלה חובת לימוד השפה הערבית גם בכיתה י'. אולם חובה זו יושמה חלקית ובוטלה בסופו של דבר. במקביל **בוטלה האפשרות להיבחן בערבית ברמה של יחידה אחת ושלוש יחידות** (ראו הרחבה על בחינות הבגרות בערבית בסעיף 4.1 להלן).⁴³

³⁷ מיכל בליקוף, לימוד ערבית בחינוך העברי – מחסמים לסיכויים, עמותת סיכוי, יולי 2018.

³⁸ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

³⁹ בחינוך העברי הממלכתי: תנ"ך, היסטוריה, אזרחות, ספרות, לשון והבעה; בחינוך הממ"ד: תנ"ך, תושב"ע, היסטוריה, אזרחות, ספרות, מחשבות ישראל, לשון והבעה.

⁴⁰ חוזר מנכ"ל, משרד החינוך, [התוכנית הלאומית ללמידה משמעותית – החטיבה העליונה: ארגון הלימודים ותעודות הסיום – עדכון, 5 בספטמבר 2019](#).

⁴¹ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, [לימודי הערבית בבתי ספר במגזר היהודי](#), כ"ו בתמוז תשע"ח, 9 ביולי 2018.

⁴² משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הפיקוח על הוראה הערבית, [תוכניות לימודים להשכלה כללית](#), כניסה: 9 בינואר, 2022.

⁴³ מיכל בליקוף, לימוד ערבית בחינוך העברי, דוח עמותת סיכוי, 2018.

ככלל, לימודי השפה הערבית בחטיבה העליונה מתמקדים במיומנויות הקריאה והכתיבה בערבית – **ערבית ספרותית**. בשנת 2019 פורסמה תוכנית לימודים **בערבית מדוברת**, המאפשרת לבתי ספר המעוניינים בכך להחליף חלק מלימודי הערבית בחטיבה העליונה בערבית מדוברת בהיקף של שעה שבועית אחת. חלופה זו היא חלק מן ההערכה החלופית בלימודים לבגרות.⁴⁴

בהקשר זה נציין כי במחקר שנערך בקרב תלמידים הלומדים ערבית בחינוך העברי הם ציינו כי הרצון להשתמש בשפה לצרכים יום-יומיים הוא בין המוטיבציות המשמעותיות שלהם ללמוד ערבית. רובם הביעו אכזבה מכך שתוכנית הלימודים הקיימת אינה מקנה להם מיומנויות שיח שימושיות, וכי נושא זה אינו זוכה לביטוי בשיעורים או בדרישות לבגרות. נוסף על כך, הועלו על ידי התלמידים טענות כי מקצוע הערבית הוא בשולי תוכנית הלימודים, והדבר בא לידי ביטוי בהיקף שעות הלימוד, בזמינות חומרי העזר ועזרי ההוראה, ובאופן ההתייחסות של מערכת החינוך ללימודי הערבית.⁴⁵

מנהל אגף שפות במשרד החינוך, משה זעפרני, מסר כי **הוספת היחידה בערבית מדוברת היא חלק ממהלך כולל שערך המשרד לקידום מיומנויות ההבעה בעל פה בהוראת הערבית**. במסגרת זו נעשתה התאמה של תוכניות הלימודים, גובש אוצר מילים מחייב, הוכנו יחידות הוראה וחומרי למידה והועברו קורסים והשתלמויות למורים בערבית מדוברת בכל שכבות הגיל. בשנת הלימודים הבאה צפוי להתחיל פיילוט של בחינת בגרות בדיבור בערבית מול מחשב, מתוך כוונה להרחיב בהדרגה את מספר הלומדים את יחידת הלימוד בערבית מדוברת, כך שבסופו של תהליך היא תהיה חובה לכלל התלמידים הניגשים לבגרות ברמת חמש יחידות לימוד.⁴⁶

בשנים האחרונות מקצה משרד החינוך שעות עידוד להוראת ערבית בחטיבה העליונה המיועדות לבתי ספר המלמדים ערבית בכיתות י'-י"ב, במסגרת קול קורא ייעודי "להקצאת שעות עידוד לאגף שפות לכיתות י'-יב' בבתי ספר בחטיבה העליונה שבפיקוח משרד החינוך בתחומי דעת: צרפתית, יידיש, ערבית ועולם הערבים והאסלאם". על פי הקול הקורא, בתי ספר בחינוך העברי, שבהם יש כיתות שנלמדת בהן ערבית לבגרות ברמת חמש יחידות לימוד, יקבלו עד שלוש שעות שבועיות שנתיות לכיתה ללימודי המגמה, תוך השלמת יתר השעות על ידי בית הספר. התוספת ניתנת בהתאם למדד הטיפוח של בית הספר ולמספר התלמידים במגמה.⁴⁷

⁴⁴ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף שפות, [תכנית לימודים – בחירה: ערבית מדוברת לחטיבה העליונה](#), יולי 2019.

⁴⁵ יונתן מנדל ואחרים (עורכים), [מנאראת, ערבים, יהודים, ערבית: הוראת הערבית בישראל ואתגריה: דוח מחקב](#), מכון ון ליר, 2020.

⁴⁶ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

⁴⁷ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף שפות, [תבחינים להקצאת שעות עידוד לאגף שפות לכיתות י'-י"ב בבתי-הספר בחטיבה העליונה שבפיקוח משרד החינוך תחומי דעת: צרפתית, יידיש, ערבית ועולם הערבית והאסלאם ומיזם ו/או תכנית ממיר בגרות בערבית החל משנת תשפ"ב ואילך](#), 1 ביולי 2021.

נתונים שהתקבלו ממשרד החינוך מלמדים כי בשנים 2019 עד 2021 חולקו באמצעות הקול הקורא 2,600 שעות שבועיות שנתיות בסך הכול. רוב השעות שהוקצו לבתי הספר במסגרת זאת מיועדות ללימודי ערבית ועולם הערבית והאסלאם. עם זאת, בשנת 2021 אפשר לראות ירידה במספר השעות שהוקצו לבתי הספר לצורך לימודי ערבית ובחלקן בכלל השעות שהוקצו במסגרת הקול הקורא.⁴⁸

טבלה 1: הקצאת שעות תגבור ללימודי ערבית בחטיבה העליונה, 2021-2019

2021	2020	2019	
2,600	2,600	2,600	סך הכול שעות תגבור
1,878	2,259	2,226	מהן שעות תגבור ללימודי ערבית
72%	87%	88%	שיעור לימודי ערבית

על פי משרד החינוך, בשנת תשפ"א נעשה שינוי באופן הקצאת שעות עידוד כך שקולות קוראים אחדים, שיועדו להקצאת שעות להוראת שפות – ובהן: ערבית, יידיש וצרפתית – אוחדו לקול קורא אחד, כדי לקדם אחידות בהקצאת השעות ולאפשר איגום של כלל שעות העידוד שמקצה האגף בהתאם לצרכים. הירידה בהקצאת השעות ללימודי ערבית נובעת מכך שבמסגרת הקול הקורא החדש מתאפשרת הקצאת שעות להוראת ערבית במגמות לבגרות בלבד, ולעומת זאת, בעבר תוקצבו גם תוכניות להשכלה כללית.⁴⁹

4.1 ניגשים לבחינת הבגרות בערבית

על פי נתונים שהתקבלו ממשרד החינוך בשנת הלימודים תשפ"ב (2021/2022) מתקיימים לימודי ערבית לבגרות בכ-300 חטיבות עליונות בחינוך העברי ובסך הכול למדו ערבית לבגרות כ-11,000 תלמידי החטיבה העליונה.⁵⁰ בשנת הלימודים תשפ"א היו 744 חטיבות עליונות בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי ובהן כ-253,000 תלמידים.⁵¹

בשנת הלימודים תש"ף ניגשו לבחינת הבגרות בערבית 2,670 תלמידי החינוך העברי, ובהם 2,461 תלמידים בחינוך הממלכתי ו-209 תלמידים בחינוך הממלכתי-דתי. שיעור התלמידים שניגשו לבחינת הבגרות בערבית ירד מ-5.6% מהתלמידים הניגשים לבגרות בשנת 2010 ל-3.7% מהתלמידים בשנת 2020.

פירוט הנתונים על תלמידים שניגשו לבחינת הבגרות בערבית מובא בתרשים הבא. הנתונים המלאים בחלוקה לפי מגזר ופיקוח בנספח למסמך זה.⁵²

⁴⁸ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022. המשרד לא העביר נתונים על בתי הספר שתוקצבו במסגרת הקול הקורא או על התקציב שהוקצה באמצעותו.

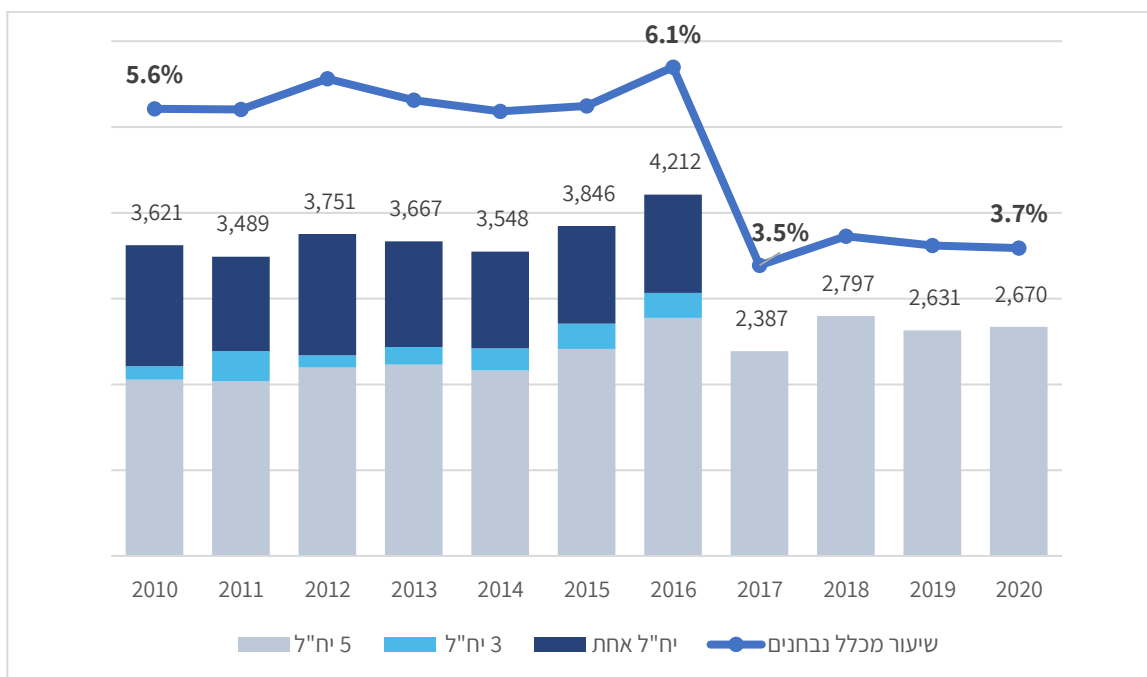
⁴⁹ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

⁵⁰ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022.

⁵¹ משרד החינוך, מינהל תקשוב ומערכות מידע, מערכת [במבט רחב](#), כניסה: 5 בינואר 2022.

⁵² משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, הוראת ערבית בחינוך העברי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 בינואר 2022.

תרשים 1: ניגשים לבגרות בערבית בחינוך העברי, תש"ע-תש"ף

בין המסקנות שאפשר להסיק מהתבוננות בנתונים אלה:

- בשנים 2010 עד 2016 גדל מספרם של תלמידי החינוך העברי שניגשו לבחינת הבגרות בערבית. גידול זה נובע בעיקר מעלייה במספר התלמידים שניגשו לבחינה ברמה של חמש יחידות לימוד. מספר התלמידים שניגשו לבחינת בגרות ברמה של יחידה אחת ושלוש יחידות נותר כמעט ללא שינוי באותן שנים, וחלקם בכלל הניגשים לבגרות פחת מכ-42% מהניגשים ב-2010 ל-33% מהם ב-2016.
 - עם ביטול האפשרות לגשת לבחינת הבגרות בערבית ברמת יחידה אחת ושלוש יחידות נותרו בין התלמידים הניגשים לבגרות בערבית תלמידים הלומדים ברמת חמש יחידות לימוד בלבד ומספרם לא עלה ואף הצטמצם. מספר התלמידים הניגשים לבגרות בערבית פחת אפוא בכ-35% בסך הכול בשנים האחרונות בהשוואה לתקופה שלפני שנת 2016.
 - שיעור התלמידים הניגשים לבחינת בגרות בערבית מכלל התלמידים בשנים 2010 עד 2016 הצטמצם מכ-5.5%-6% לכ-3.5%-3.7% בשנים 2017 עד 2020.
 - שינויים אלה התרחשו גם בחינוך הממ"ד, אף כי מספר התלמידים הניגשים לבחינות בגרות בחינוך הממ"ד ושיעורם מבין התלמידים הניגשים לבגרות באותם בתי ספר היה מלכתחילה נמוך הרבה יותר. נתונים מפורטים על הניגשים לבגרות בחינוך הממלכתי-דתי בנספח למסמך.
- נוסף על כך, לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ממאגרי המידע של משרד החינוך הופקו נתונים על בתי ספר המגישים תלמידים לבגרות בערבית בערים מעורבות. על פי

נתונים אלה בחיפה, בירושלים, בתל-אביב-יפו, בלוד ובמעלות-תרשיחא יש בתי ספר שבהם פועלות מגמות לערבית לבגרות. בנוף הגליל, בעכו וברמלה אין בתי ספר המגישים תלמידים לבגרות בערבית אך אפשר שתלמידים לומדים ערבית במגמות עירוניות או על-אזוריות.⁵³ נתונים על בתי ספר המגישים לבגרות בערבית ועל תלמידים הניגשים לבגרות בערים מעורבות בערים מעורבות מובאים בנספח למסמך זה.

5. מורים לערבית בחינוך העברי

בבתי הספר בחינוך העברי מלמדים בסך הכול כ-1,300 מורים לערבית, ובהם כ-400 מורים ערבים.

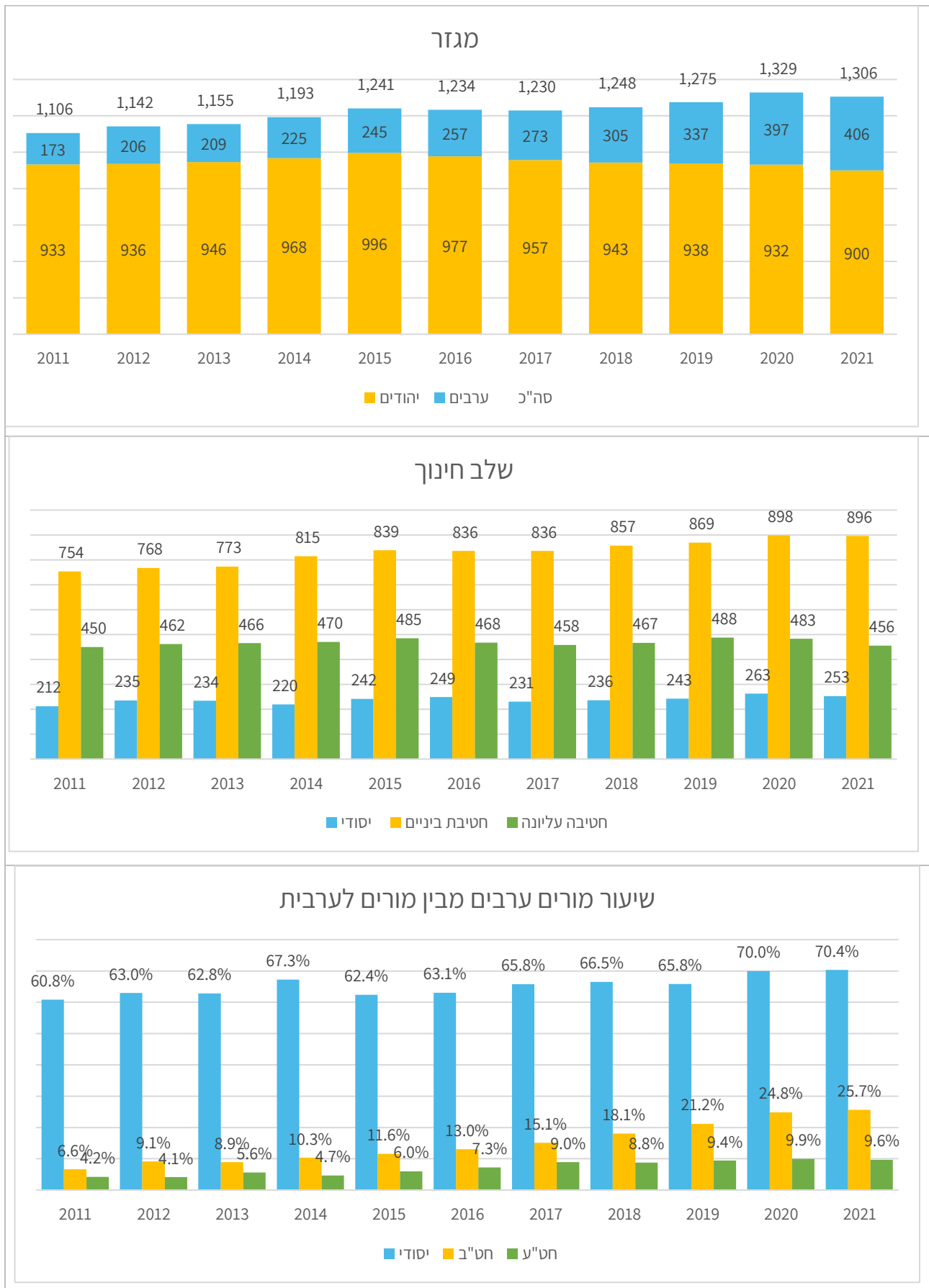
בהוראות משרד החינוך בעניין מורים לערבית נקבע כי על המורים המלמדים ערבית בחינוך העברי להיות בוגרי תואר ראשון לפחות ובעלי תעודת הוראה בערבית.⁵⁴ לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפיקה נתונים מפורטים על מורים לערבית בחינוך העברי ועל שיעור המורים הערבים מהם. נתונים אלה מובאים בתרשימים שלהלן:⁵⁵

⁵³ משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, השלמת נתונים בנושא הוראת ערבית בחינוך העברי, 20 בינואר 2022.

⁵⁴ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, **לימודי הערבית בבתי ספר במגזר היהודי**, כ"ו בתמוז תשע"ח, 9 ביולי 2018.

⁵⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד בנושא מורים לערבית בחינוך העברי – 2011–2021, התקבל באמצעות ד"ר דוד מעגן, מנהל תחום חינוך גבוה וכוח אדם בהוראה, אגף בכיר חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 19 בינואר 2022.

תרשים 2: מורים לערבית בחינוך העברי לפי שלב חינוך ומגזר, 2011-2021

בנתונים יש כמה ממצאים שיש בהם עניין:

- ❖ יש גידול של כ-18% במספר המורים לערבית בחינוך העברי, במיוחד בקרב מורים בחטיבת הביניים. עם זאת, יש לשים לב כי בתקופה זאת גדל מספרם הכולל של עובדי ההוראה במערכת החינוך בכ-36%.⁵⁶
- ❖ מקור הגידול במספר המורים הוא בעלייה במספר המורים הערבים המלמדים בחינוך העברי, שמספרם יותר מהוכפל. לעומת זאת, בתקופה זו מספר המורים לערבית היהודים הצטמצם.
- ❖ בהתאם לכך יש עלייה משמעותית בשיעור המורים הערבים לערבית בחינוך העברי. בחינוך היסודי מורים ערבים היו רוב המורים כבר ב-2011 ושיעורם גדל עד לכ-70% מן המורים לערבית ב-2021. בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה שיעור המורים לערבית קטן יחסית, אך הוא הולך ועולה בשנים האחרונות.

שתיים מן הסוגיות המרכזיות הקשורות בהוראת הערבית בחינוך העברי הן **סוגיית הכשרת מורים לערבית וסוגיית המחסור במורים לערבית.**

5.1 הכשרת מורים לערבית בחינוך העברי

הכשרת מורים להוראת ערבית כשפה שנייה בחינוך העברי נעשית בשלושה מסלולי הכשרה:

- תעודת הוראה לסטודנטים לתואר ראשון בחוג לשפה וספרות ערבית, או לימודי המזרח התיכון באוניברסיטאות;

- תואר בוגר בהוראה (B.Ed) בהוראת ערבית כשפה שנייה, המשלב לימודי שפה ערבית ולימודי פדגוגיה;

- הכשרת אקדמאים להוראה, המיועדת לבוגרי תואר ראשון בשפה וספרות ערבית במכללות לחינוך.

על פי מיפוי במסגרת דוח של עמותת סיכוי על הכשרת מורים לערבית משנת 2021 וכן על פי בדיקה שנערכה על ידינו יש שמונה מוסדות שבהם יש כיום הכשרת מורים להוראת ערבית בחינוך העברי: מכללת אורנים ומכללת לוינסקי (תואר B.Ed); מכללת בית ברל (הסבת אקדמאים להוראה); אוניברסיטת תל אביב, אוניברסיטת בר אילן, אוניברסיטת אריאל בשומרון והאוניברסיטה העברית (תעודת הוראה באוניברסיטאות).⁵⁷

מנתונים שנתקבלו מן הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אפשר ללמוד כי בכל שנה מסיימי לימודי הוראת ערבית בין כ-15 ל-20 בוגרים יהודים, ובסך הכול בשנים אלו היו 160 בוגרי לימודי הוראת

⁵⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [עובדי הוראה במערכת החינוך, תשפ"א \(2020/2021\)](#), הודעה לעיתונות, 23 בפברואר 2021.

⁵⁷ יעל מעוז שי ויעלה מזור, [הכשרת מורים להוראת ערבית בחינוך העברי: מחקר מדיניות, סיכוי, יולי 2021](#).

ערבית יהודים. באותן שנים סיימו את הכשרתם בהוראת ערבית כ-4,400 בוגרים ערבים אולם לא אפשר להבחין בין הבוגרים המסיימים הכשרה להוראת ערבית כשפה ראשונה ושנייה.⁵⁸

בדיקה שנערכה במסגרת דוח עמותת סיכוי מצאה כי בשנים 2013 עד 2019 סיימו 492 בוגרים את מסלולי ההכשרה להוראת ערבית כשפה שנייה. המוסדות המרכזיים להכשרת מורים להוראת ערבית כשפה שנייה בשנים 2013 עד 2019 היו: מכללת אורנים (36% מכלל הבוגרים), אוניברסיטת בר אילן (24% מכלל הבוגרים) ואוניברסיטת תל אביב (17% מכלל הבוגרים). כן מצאו מחברי הדוח כי במרבית המסלולים המיועדים להוראת ערבית בחינוך העברי, ברוב הקורסים שפת הלימודים היא עברית וכי כמחצית מבוגרי המסלולים השונים לא למדו עם מרצה ערבי במהלך לימודיהם.⁵⁹

ממצאים דומים על המקום המרכזי שיש לאוניברסיטאות בהכשרת מורים לערבית אפשר ללמוד מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ולפיהם מבין המורים לערבית המלמדים בחינוך העברי כ-55% הם בוגרי האוניברסיטאות (לרוב בחוגים לשפה וספרות ערבית), וכ-32% במכללות להוראה.⁶⁰

דוח היוזמה למחקר יישומי בחינוך משנת 2012 העלה כמה סוגיות הקשורות בהכשרת מורים לערבית, ובהן:

- חוסר אחידות בין המסלולים והתוכניות השונות להכשרה להוראת ערבית;
- אי-התאמה בין תוכני ההכשרה לצורכי מערכת החינוך ולתוכנית הלימודים;
- הכשרה לא מספקת בהוראת ערבית מדוברת, במיוחד לבוגרי החוגים לשפה וספרות ערבית באוניברסיטאות, שבהם מושם דגש על כישורי קריאה ותרגום.

בסיכום הדברים המליצו הכותבים לקבוע סטנדרטים אחידים להכשרת מורים לערבית, ולהתאימם גם ליעדי תוכנית הלימודים, כך שמורים לערבית מדוברת יקבלו הכשרה לכך. נוסף על כך, הוצע לקיים השתלמויות מורים רצופות ומתמשכות, לשם שיפור יכולותיהם של המורים בתחום ההבעה בעל פה ובכתב.⁶¹

הוועדה להערכת איכות של התוכניות להוראת שפה וספרות ערבית של המועצה להשכלה גבוהה, שפרסמה את מסקנותיה בשנת 2018 והחלטת המל"ג שבעקבותיה קבעו סטנדרטים

⁵⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד בנושא מורים לערבית בחינוך העברית – 2011–2021, התקבל באמצעות ד"ר דוד מעגן, מנהל תחום חינוך גבוה וכוח אדם בהוראה, אגף בכיר חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 19 בינואר 2022.

⁵⁹ יעל מעוז שי ויעלה מזור, הכשרת מורים להוראת ערבית בחינוך העברי: מחקר מדיניות, סיכוי, יולי 2021.

⁶⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד בנושא מורים לערבית בחינוך העברית – 2011–2021, התקבל באמצעות ד"ר דוד מעגן, מנהל תחום חינוך גבוה וכוח אדם בהוראה, אגף בכיר חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 19 בינואר 2022. מקור ההשכלה של יתר המורים במכללות כלליות (2.8%); האוניברסיטה הפתוחה (1.8%), שקילת תואר (1.7%) ולא ידוע (6.1%).

⁶¹ אלה לנדאו-טסרון ואחרים (עורכים), הוראת הערבית מניין ולאן? דוח ממפגשים לימודיים, היוזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, אפריל 2012.

למגוון התוכניות בכל הקשור לתנאי הקבלה, מתכונת ההכשרה להוראה, תוכנית הלימודים והכשרה מעשית לסטודנטים. החלטת המל"ג קבעה, בין השאר, כי נדרש קיום דיאלוג שוטף עם המכללות האקדמיות לחינוך, כדי להבטיח התאמה של הכשרת הסטודנטים לצורכי ההוראה בשטח.⁶²

מנהל אגף שפות במזכירות הפדגוגית מסר כי האגף מקיים קשר רציף עם המכללות להוראה כדי להתאים את הכשרת הסטודנטים לתוכניות הלימודים, ובפרט לקידום הכשרת מורים להוראת ערבית מדוברת וללימודי ערבית בערבית. צוין כי לתפיסת האגף יש צורך בתוכניות נפרדות להוראת ערבית כשפה ראשונה ושנייה, וכי ברוב המוסדות להכשרת מורים הדבר לא נעשה.⁶³

5.2 מחסור במורים לערבית

בדוח היוזמה למחקר יישומי בחינוך משנת 2012 צוין כי יש מחסור חריף במורים לערבית על רקע מיעוט נרשמים למסלולים להכשרת מורים, וכי מצב זה מוביל לכך שלא אחת מתקבלים להוראה מורים חסרי הכשרה או עם הכשרה חלקית. בין היתר מתקבלים יוצאי צבא בעלי נסיון בהוראת ערבית במסגרות צבאיות, אך חסרי הכשרה אזרחית ופדגוגית. כותבי הדוח קראו לעודד מוסדות ומסלולים להכשרת מורים לערבית, להגדיל את היקף השתלמויות המורים לערבית ולבדוק אפשרות לשלב מורים ערבים בחינוך העברי בקנה מידה רחב יותר, לאחר הכשרה מתאימה במוסדות להכשרת מורים לחינוך העברי.⁶⁴

נושא המחסור במורים לערבית נדון גם בדוח הוועדה להערכת איכות של התכניות להוראת שפה וספרות ערבית של המועצה להשכלה גבוהה משנת 2018. בין המלצות הוועדה בהקשר זה: עידוד קליטת מורים ערבים במגזר היהודי, באמצעות ביטול הרישום בתעודת הגמר של הייעוד השונה של הוראת הערבית, המפריד בין הוראת הערבית בשני המגזרים. הוועדה המליצה לשלב בכל תוכנית קורסים ייעודיים למערכות החינוך השונות, ולהנפיק תעודת סיום המכשירה את הבוגר ללמד ערבית במערכת החינוך, ללא אבחנה מגזרית. עוד קראה הוועדה למשרד החינוך להקדיש מאמצים לשילוב בוגרים מהמגזר הערבי כמורים בבתי ספר עבריים.⁶⁵ עם זאת, החלטת המל"ג בעקבות דוח הוועדה לא אימצה מסקנה זו במלואה, וקבעה רק כי: "לאור המחסור במשרות הוראה במגזר הערבי, לעומת המחסור במורים לערבית תקנית במגזר היהודי, יש להמשיך ולעודד קליטת מורים ערבים במגזר היהודי, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות".⁶⁶

⁶² המועצה להשכלה גבוהה, [החלטת מל"ג בנושא הערכת איכות הלימודים של התכניות להוראת שפה וספרות ערבית](#), 24 בספטמבר 2019.

⁶³ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

⁶⁴ אלה לנדאו-טסרון ואחרים (עורכים), [הוראת הערבית מניין ולאן? דוח ממפגשים לימודיים](#), היוזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, אפריל 2012.

⁶⁵ המועצה להשכלה גבוהה, [דו"ח הוועדה להערכת איכות של תכניות להוראת שפה וספרות ערבית: הדוח הרוחבי](#), תשע"ח, 2018.

⁶⁶ המועצה להשכלה גבוהה, [החלטת מל"ג בנושא הערכת איכות הלימודים של התכניות להוראת שפה וספרות ערבית](#), 24 בספטמבר 2019.

מחקר מדיניות של עמותת סיכוי מיולי 2021 בנושא הכשרת מורים להוראת ערבית בחינוך העברי קרא למשרד החינוך להציב יעד ברור של מספר המורים לערבית הדרושים למערכת החינוך בשנים הבאות, וליצור תוכניות עידוד להוראת ערבית כשפה שנייה מותאמות ליעד זה, תוך שימוש מושכל בעודף המורים הערבים המתמחים בהוראת ערבית.⁶⁷

על פי מנהל אגף שפות במזכירות הפדגוגית, מחסור במורים לערבית הוא אחת הבעיות הקשות שעומן מתמודד האגף, בפרט בכל הקשור למורים להוראת ערבית מדוברת. האגף פועל בכלים מגוונים להתמודדות עם אתגר זה, לרבות: בחינת שילוב מורים ערבים בחינוך העברי וקידום הסבה להוראה של אקדמאים ושל בוגרי צבא דוברי ערבית. כאמור, האגף מעביר השתלמויות למורים בהוראה ערבית מדוברת.⁶⁸

⁶⁷ יעל מעוז שי ויעלה מזור, הכשרת מורים להוראת ערבית בחינוך העברי: מחקר מדיניות, סיכוי, יולי 2021.

⁶⁸ משה זעפרני, ראש אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, שיחת טלפון, 19 בינואר 2022.

נספח 1: תלמידים שניגשו לבחינות בגרות בערבית, 2010–2020

סך הכול		חמש יחידות לימוד			שלוש יחידות לימוד		יחידת לימוד אחת		
ממלכתי-כולל	ממלכתי-דת	ממלכתי	ממלכתי-דת	ממלכתי	ממלכתי-דת	ממלכתי	ממלכתי-דת		
3,621	219	3,402	110	1,943	29	130	80	1,329	2010
3,489	222	3,267	114	1,921	44	307	64	1,039	2011
3,751	227	3,524	125	2,073	24	115	78	1,336	2012
3,667	234	3,433	141	2,088	28	180	65	1,165	2013
3,548	224	3,324	132	2,032	38	218	54	1,074	2014
3,846	230	3,616	127	2,287	40	254	63	1,075	2015
4,212	320	3,892	204	2,572	30	260	86	1,060	2016
2,387	150	2,237	150	2,237					2017
2,797	204	2,593	204	2,593					2018
2,631	180	2,451	180	2,451					2019
2,670	209	2,461	209	2,461					2020

נספח 2: נתונים על הוראת ערבית בחינוך העברי בערים מעורבות

טבלה 2: בתי ספר יסודיים וחיובות ביניים בערים מעורבות, המעסיקים מורים לערבית, 2019–2021

תשפ"א	תש"ף	תשע"ט	
39	47	45	ירושלים
39	41	42	חיפה
10	11	13	רמלה
5	5	5	לוד
4	5	4	מעלות-תרשיחא
9	9	9	נוף הגליל
8	8	8	עכו

טבלה 3: בתי ספר המגישים תלמידים לבגרות בערבית בערים מעורבות, תש"ף (2020)

תלמידים ניגשים לבגרות בערבית	חטיבות עליונות המגישות לבגרות בערבית	רשות מקומית
188	17	ירושלים
134	12	תל-אביב
125	5	חיפה
35	2	לוד
10	1	מעלות-תרשיחא